LITERATURE SET TEXT EXTRACTS
IGCSE 2019 onwards

STUDENT STUDY AID

19.8.17

Contents

PROSE SET TEXTS 4
Mahābhārata Stories (adapted) 4
Story 1: Bhīṣma carries off three princesses 5
Story 2: The Pāṇḍavas are born 7
Story 3: King Duṣyanta marries Śakuntalā 9
Story 4: A vulture tests King Śibi's virtue 11
Story 5: Arjuna defeats Karṇa 13
Story 6: Kṛṣṇa is shot by a hunter 15
Hitopadeśa Stories 17
Introduction to the Hitopadeśa 19
Part One: King Sudarśana reflects upon his sons' lack of education. 19
Part Two: King Sudarśana asks an assembly of the wise for help. 22
The old tiger and the traveller - Part One 25
The old tiger and the traveller - Part Two 29
The old tiger and the traveller - Part Three 33
Hitopadeśa: The brahmin and his faithful ichneumon – Part One 36
Hitopadeśa: The brahmin and his faithful ichneumon – Part Two 39
VERSE SET TEXT 42
The Bhagavad Gītā 42
Chapter 1 v 36 43
Chapter 1 v 47 44
Chapter 2 v 3 45
Chapter 2 v 22 46
Chapter 2 v 48 47
Chapter 2 v 65 48
Chapter 3 v 19 49
Chapter 3 v 21 50
Chapter 3 v 30 51
Chapter 3 v 35 52
Chapter 4 v 10 53
Chapter 4 v 19 54
Chapter 5 v 10 55
Chapter 9 v 4 56
Chapter 9 v 7 57
Chapter 9 v 26 58

Chapter 10 v 3 59
Chapter 15 v 12 60
Chapter 18 v 53 61
Chapter 18 v 56 62

PROSE SET TEXTS

Mahābhārata Stories (adapted)

These stories are extracted from, or based on
'Stories from the Mahābhārata' by Warwick and Elena Jessup.
Publ. Motilal Banarsidass Pvt Ltd.

Story 1: Bhīṣma carries off three princesses

Satyavatī's son, Vicitravīrya, becomes king. Bhīṣma, worried that Vicitravīrya is not married, goes to a *svayaṃvara*. At the *svayaṃvara*, Bhīṣma carries off three princesses. Bhīṣma grants one of the princesses her freedom, as she is already secretly pledged to someone else, but the other two marry Vicitravīrya.

1. सत्यवत्याः पुत्रः विचित्रवीर्यः नाम।
2. कालेन विचित्रवीर्यः नृपः अभवत्।
3. यदि विचित्रवीर्यस्य भार्या न भविष्यति तर्हि युवराजः न भविष्यति इति भीष्मः चिन्तयति स्म।
4. स्वयंवरः आसीत्।
5. बहवः राजपुत्राः स्वयंवरम् अगच्छन्।
6. तत् दृष्ट्वा भीष्मः अपि स्वयंवरम् अगच्छत्।
7. स्वयंवरे भीष्मेण कन्याः अपहृताः।
8. ताः कन्याः अम्बा अम्बिका अम्बालिका च।
9. राजपुत्राः विस्मिताः आसन् भूमिम् अपतन् च।
10. अम्बा भीष्मेण मुक्ता।

विचित्रवीर्य	(m) Vicitravīrya	अम्बा	(f) Ambā
युवराज	(m) heir apparent	अम्बिका	(f) Ambikā
स्वयंवर	(m) self-choice ceremony	अम्बालिका	(f) Ambālikā
कालेन	in time	विस्मित	(mfn) amazed

अप-हृत	(mfn) carried off	मुक्त	(mfn) freed

IGCSE vocabulary

चिन्तयति	he thinks	कन्या	(f) girl, maiden
राजपुत्र	(m) prince	भूमिः	(f) ground / earth
अपि	also / even	बहु	(mfn) much
पुत्र	(m) son	नाम	named
नृप	(m) king	यदि / तर्हि	if ... then
भार्या	(f) wife	चिन्तयति	thinks
स्म	changes the present tense of the verb into the past	पतति	he falls
		दृष्ट्वा	having seen
गच्छति	goes		

Story 2: The Pāṇḍavas are born

A deer has cursed Pāṇḍu. Because of this curse, Pāṇḍu cannot have children. However, when Kuntī was a teenager, she had been given a magical word (mantra) to give birth to three sons. Yudhiṣṭhira is fathered by Dharma, the god of law. Bhīma is fathered by Vāyu, the god of the wind. Arjuna is fathered by Indra, the king of the gods. Kuntī also shares the magical word with Mādrī, who gives birth to the twins Nakula and Sahadeva, who are fathered by the Aśvins, the twin gods of the dawn.

1. मृगस्य वचनानि श्रुत्वा पाण्डुः दुःखेन अचिन्तयत् कथम् मम पुत्राः भविष्यन्ति इति।
2. पुरा तु यदा कुन्ती कन्या तदा ऋषिः तस्यै कम् अपि मन्त्रम् अददात्।
3. तेन मन्त्रेण कः चन देवः तुभ्यम् पुत्रम् दास्यति इति ऋषिः अवदत्।
4. सूर्यम् चिन्तयित्वा कुन्ती मन्त्रम् अवदत्।
5. सूर्यः ताम् आगम्य तस्यै पुत्रम् अददात्।
6. सः पुत्रः कर्णः नाम।
7. सः तु कुन्त्या त्यक्तः।
8. एवम् पञ्च पुत्राः मन्त्रेण जाताः।
9. तेषाम् जनकाः देवाः।
10. ते युधिष्ठिरः भीमः अर्जुनः नकुलः सहदेवः च॥

मन्त्र	(m) mantra	युधिष्ठिर	(m) Yudhiṣṭhira
भीम	(m) Bhīma	अर्जुन	(m) Arjuna
नकुल	(m) Nakula	सहदेव	(m) Sahadeva
कः चन	(m) someone, (mfn) some	त्यक्त	(mfn) abandoned

कुन्ती	(f) mother of Yudhiṣṭhira, Bhīma and Arjuna

IGCSE Vocabulary:

मृग	(m) deer	श्रुत्वा	having heard
पञ्च	(mfn) five	जात	(mfn) born
देव	(m) god	सूर्य	(m) sun
कर्ण	(m) Karṇa	वचन	(n) word
ददाति	he gives (दास्यति he will give)		

Story 3: King Duṣyanta marries Śakuntalā

Many incidental stories are told during the course of the Mahābhārata, as for example the story of Śakuntalā. Her son, Bharata, was the founder of the whole dynasty featured in the Mahābhārata which can be translated as 'The great tale of the Bharata dynasty'. King Duśyanta is out hunting and comes to the hermitage of the sage Kaṇva. There he meets a beautiful girl (Śakuntalā) and falls in love with her. Śakuntalā explains that she is the daughter of Viśvāmitra and Menakā. Duśyanta marries Śakuntalā, and their son (Bharata) becomes the next king.

1. राजा दुष्यन्तः सैनिकैः सह वने मृगम् अन्वधावत्।
2. अन्ततः सः धीमतः कण्वस्य आश्रमम् आगच्छत्।
3. तत्र दुष्यन्तः अतीव सुन्दरीम् कन्याम् अपश्यत्।
4. सः तस्याम् अनन्तरम् अस्निह्यत्।
5. का त्वम् इति अपृच्छत् दुष्यन्तः।
6. अहम् शकुन्तला नाम विश्वामित्रस्य दुहिता।
7. मम माता मेनका माम् वने अत्यजत्।
8. जलम् पिब अन्नम् खाद च इति अवदत् कन्या।
9. अचिरेण तयोः विवाहः आसीत्।
10. तयोः पुत्रः भरतः नाम आसीत्।
11. सः सिंहान् गृहीत्वा तैः सह अक्रीडत्।
12. दुष्यन्तः राजगृहम् पुनः अगच्छत्।
13. चिरेण भरतः आश्रमे अवसत्।
14. अन्ते तु भरतः पुनः पितरम् आगच्छत् राजा अभवत् च॥

धीमत्	(mfn) wise	दुहितृ	(f) daughter
विवाह	(m) marriage		

IGCSE Vocabulary

राजन्	(m) king	मातृ	(f) mother
कन्या	(f) daughter, girl	सैनिक	(m) soldier
जल	(n) water	मृग	(m) deer
वन	(n) forest	अन्न	(n) food
राजगृह	(n) palace	आश्रम	(m) hermitage
पितृ	(m) father	सुन्दरी	(f) beautiful
त्वम्	you	का	(f) who? what?
अहम्	I	अन्ततः	finally
अचिरेण	soon	तत्र	there
पुनर् (पुनः)	again	अतीव	very
अन्ते	in the end	अनन्तरम्	straight away
धावति	he runs	गच्छति	he goes
पश्यति	he sees	स्निह्यति	he is fond of, falls in love with (+ 7th)
पृच्छति	he asks	त्यजति	he leaves
क्रीडति	he plays	पिबति	drinks
गृहीत	(mfn) grabbed	खादति	eats
चिरम् / चिरेन	for a long time	तु	but

Story 4: A vulture tests King Śibi's virtue

A pigeon, hunted by a vulture, asks for King Śibi's protection. The king grants this, but the vulture insists on having instead some of Śibi's own flesh in order to guarantee the pigeon's safety. Śibi gives him some of his flesh but the vulture asks for more. Śibi gives generously, and thereby saves the pigeon. The vulture praises Śibi.

1. शिबिः नृपः आसीत्।
2. एकदा कपोतः तम् आगच्छत्।
3. हे प्राज्ञ नृप गृध्रः माम् खादिष्यति इति कपोतः अवदत्।
4. शिबिः प्रत्यवदत् अहम् त्वाम् रक्षिष्यामि इति।
5. गृध्रः तु नृपस्य वचनम् श्रुत्वा अवदत् हे नृप यस्मात् त्वम् कपोतम् मह्यम् न ददासि तस्मात् तव मांसम् देहि इति।
6. शिबिः स्वदेहात् मांसम् छित्त्वा तत् गृध्राय अददात्।
7. गृध्रः तु संतुष्टः न आसीत्।
8. नृपेण स्वदेहात् मांसम् पुनः छिन्नम्।
9. अन्ते गृध्रः संतुष्टः अभवत्।
10. एवम् कपोतः रक्षितः।
11. गृध्रः अवदत् त्वम् श्रेष्ठः नृपः लोके इति॥

कपोत	(m) pigeon	मांस	(n) meat, flesh
यस्मात्	since	देहि	give! (*sing. imperative)*
स्वदेह	(m) own body	छित्त्वा	(m) having cut
लोक	(m) world		

IGCSE vocabulary

नृप	(m) king	वचन	(n) statement
प्राज्ञ	(mfn) wise	गृध्र	(m) vulture
अन्त	(m) end	श्रेष्ठ	(mfn) best
छिन्न	cut	संतुष्ट	(mfn) contented
एकदा	once	एवम्	thus
पुनः	again	प्रतिवदति	he replies
रक्षति	he protects	ददाति	he gives

Story 5: Arjuna defeats Karṇa

Karṇa was a *kṣatriya*. When he wanted to be given special training in weapons by Bhārgava, he lied to Bhārgava, maintaining he was a *brāhmaṇa*. Bhārgava hated *kṣatriyas*, and would not have taught Karṇa if he had known the truth. When Bhārgava discovered the lie he cursed Karṇa. The curse was that the special mantra which Bhārgava had taught Karṇa would be forgotten when Karṇa most needed it. In the story in this chapter, when Karṇa meets Arjuna in battle, at the crucial moment Karṇa cannot remember the mantra which could have defeated Arjuna.

1. अर्जुनः कर्णेन सह युद्धम् अकरोत्।
2. कर्णः अर्जुनस्य शिरः प्रति शरम् अक्षिपत्।
3. तस्मिन् एव काले तु कृष्णस्य मायया अर्जुनस्य रथः पङ्के निमग्नः।
4. तस्मात् कर्णस्य शरः अर्जुनस्य शिरः न अतुदत्।
5. रथः तु तस्मात् पङ्कात् पुनर् निरगच्छत्।
6. ततः कर्णस्य रथः अपि पङ्के निमग्नः।
7. रथस्य चक्रम् पङ्के अतिष्ठत्।
8. कर्णः रथात् अवरुह्य अर्जुनम् अवदत् शरम् न क्षिप इति।
9. अर्जुनेन युद्धस्य धर्मः ज्ञातः।
10. ततः सः न किम् चित् अकरोत्।
11. कृष्णः अर्जुनम् अवदत् पूर्वम् धर्मः कर्णेन न कदा अपि कृतः।
12. धर्मः धार्मिकम् एव नरम् रक्षति इति।
13. तत् श्रुत्वा अर्जुनः कर्णम् व्यापादयत्॥

शिरस्	(n) head	निमग्न	(mfn) sunk
पङ्क	(m) mud	माया	(f) magic

IGCSE vocabulary

शर	(m) arrow	कर्ण	(m) ear
धर्म	(m) righteousness, justice	सह	(+ 3rd) together with
पुनः	again	प्रति	(+ 3rd) towards
ततः	after that, therefore, hence	एव	only, indeed, exactly
अपि	also, even	तु	but, now, verily 1
पूर्वम्	(+ 5th) before	तस्मात्	therefore
क्षिपति	he throws	तुदति	he hits
निर्गच्छति	he goes out	तिष्ठति	he stands
शृणोति	he hears	चक्र	(n) wheel
न किंचित्	nothing	अवरोहति	climbs down
न कदापि	never	ज्ञात	(mfn) known
काल	(m) time		

Story 6: Kṛṣṇa is shot by a hunter

When Kṛṣṇa lies down, his feet are mistaken by a hunter for the ears of a forest animal. The hunter shoots his arrow, which enters Kṛṣṇa's body. The hunter is horrified on discovering what has happened, but Kṛṣṇa tells him not to fear and assures the hunter that he will go to heaven for the deed, which fulfilled destiny. Kṛṣṇa tells his charioteer that he will now depart from the world and gives him some final advice.

1. कृष्णः वृक्षस्य अधः उपाविशत्।
2. एकः व्याधः कृष्णस्य समीपे अचरत्।
3. तेन व्याधेन कृष्णस्य पादौ एव दूरे दृष्टौ।
4. व्याधः अचिन्तयत् मृगः वृक्षस्य अधः अस्ति इति।
5. व्याधः शरम् शीघ्रम् अक्षिपत्।
6. व्याधस्य शरः कृष्णम् प्राविशत्।
7. कृष्णम् आगम्य व्याधः दुःखेन अक्रोशत् हे कृष्ण माम् व्यापदय इति।
8. कृष्णः तु अवदत् हे व्याध अभीतः भव।
9. त्वम् स्वर्गम् गमिष्यसि इति।
10. तदा व्याधः स्वर्गम् अगच्छत्।
11. कृष्णस्य सूतः तत्र आगच्छत्।
12. सूतः कृष्णाय अनमत्।
13. कृष्णः तम् अवदत् इदानीम् लोकात् गच्छामि।
14. संतुष्टः भव।

15. धर्मम् कुरु।

16. ज्ञानम् लभस्व इति।

अधः	(+ 6th case) beneath	पाद	(m) foot
व्याध	(m) hunter	अभीत	(mfn) fearless
सूत	(m) charioteer	स्वर्ग	(m) heaven
लभस्व	find! (imperative)		

IGCSE vocabulary

वृक्ष	(m) tree	स्वर्ग	(m) heaven
पाद	(m) foot	धर्म	(m) righteousness
मृग	(m) deer	ज्ञान	(n) knowledge
शर	(m) arrow	दृष्ट	(mfn) seen
एक	(m) one, a certain	संतुष्ट	(mfn) contented
अधः	beneath	तु	but
दूरे	far away	तत्र	there
शीघ्रम्	quickly	इदानीम्	now
दुःखेन	unhappily	उपविशति	he sits down
चिन्तयति	he thinks	अस्ति	he is, exists
क्षिपति	he throws	क्रोशति	he cries out
व्यापादयति	he kills	आगच्छति	he comes
समीपे	(+ 6th case) near	चरति	he walks
प्रविशति	enters	लोक	(m) world
नमति	bows		

Hitopadeśa Stories

The first of the original Sanskrit texts is from a work called the *Hitopadeśa.* The word *'hitopadeśa'* means 'good advice', as this text was intended to instruct nobility in politics and ethics. It is a collection of fables, most of which involve animals. Within the text, the stories are framed by another story.

A king had some wild sons who were unteachable by normal methods. He became so worried that he sent out a proclamation asking if there was anyone who could teach them the science of statesmanship. Finally, the sage Viṣṇuśarman stepped forward and offered to teach them by means of fables.

These stories in the *Hitopadeśa* are expressed in both prose and verse. The prose sections narrate the story, while the verses are reserved for morals and themes.

[Note to teacher: This passage and subsequent set texts in this series of books need to be thoroughly prepared by the students with your help.]

PRESENTATION:

- IGCSE vocabulary which appears in each extract is given before the story for learning and revision purposes.
- The extract appears with some words, given on the next page, underlined.
- The page following each story gives the underlined vocabulary and help with some of the *samāsas*.

Introduction to the Hitopadeśa - Part One.

Words from the IGCSE vocabulary occur in the following story. Any closely related words are also noted:

अनेक (mfn)	(like तत् except neut. sing.) many
अपि	also, even though
अस्ति	is
आत्मनः	his own / her own
इति	thus
एकदा	once, at the same time
एव	only, indeed,
क (m)	who? what?
किम् (n)	what?
केवलम्	only
गुण (m)	virtue
चिन्तयति	thinks (चिन्तयामास he reflected)
जात (mfn)	born, arisen
तत्र	there
तीर (n)	bank, shore
तु	but, now, verily
द्वि (mfn)	two
धन (n)	riches, wealth
धार्मिक (mfn)	righteous, just
न	no, not
नगर (n)	city
नर (m)	man
नाम	by name
नित्यम्	ever, always
पठति	reads (पठ्यमान being read)
पति (m)	husband, lord
पुत्र (m)	son
पुनः	again
य (m)	(like तत्) who, which
राजन् (m)	king
वा	or
शृणोति	hears (शुश्राव he heard (perfect tense))
स (m)	he
सर्व (mfn)	(like तत् except neut. sing.) all
स्वामिन् (m)	master

Introduction to the Hitopadeśa

Part One: King Sudarśana reflects upon his sons' lack of education.

NOTE: Use transliteration for Sanskrit names in your translation.

अस्ति भागीरथीतीरे पाटलिपुत्रनामधेयं नगरम् । तत्र सर्वस्वामिगुणोपेतः सुदर्शनो नाम नरपतिरासीत् । स भूपतिरेकदा केनापि पठ्यमानं श्लोकद्वयं शुश्राव ।

अनेकसंशयोच्छेदि परोक्षार्थस्य दर्शकम् ।
सर्वस्य लोचनं शास्त्रं यस्य नास्त्यन्ध एव सः ॥
यौवनं धनसंपत्तिः प्रभुत्वमविवेकता ।
एकैकमप्यनर्थाय किं पुनस्तु चतुष्टयम् ।

इत्याकर्ण्यात्मनः पुत्राणामनधिगतशास्त्राणां नित्यमुन्मार्गगामिनां शास्त्राननुष्ठानेनोद्विग्नमनाः स राजा चिन्तयामास ।

कोऽर्थः पुत्रेण जातेन यो न विद्वान्न धार्मिकः ।
काणेन चक्षुषा किं वा चक्षुःपीडैव केवलम् ॥

नामधेय n	named	प्रभुत्व n	power
गुण m	virtue	अविवेकता f	inconsiderateness
उपेत mfn	possessed of	एकैकम् ind	singly
नरपति m	king	अनर्थ mfn	disadvantage
भूपति m	king	चतुष्टय mfn	four
पठ्यमान mfn	being read (pres. pass. part.)	आकर्ण्य ind	having heard
श्लोक m	verse	अनधिगत mfn	unread
संशय m	doubt	उन्मार्ग mfn	improper
उच्छेदिन् mfn	resolver	गामिन् mfn	ways, courses of action
परोक्ष mfn	invisible परम्- beyond –अक्ष sight	शास्त्र m	scripture
अर्थ m	object; benefit	अननुष्ठान n	not carrying out, not attending to
लोचन mfn	eye	उद्विग्नमनाः m	he, distressed in mind (masc)
दर्शक mfn	revealer	विद्वान् m	wise
शास्त्र n	scripture, true learning	काण mfn	sightless
अन्ध mfn	blind	चक्षुस् n	eye
यौवन n	youth	पीडा f	trouble
संपत्ति f	endowment (with)		

Help with some samāsas:

possessed of every lordly virtue	सर्व-स्वामि-गुण-उपेतः
resolver of many doubts [उच्छेदि is 1st case masc. of उच्छेदिन्]	अनेक-संशय-उच्छेदि
of invisible objects	परोक्ष-अर्थस्य
abundance of riches	धन-संपत्तिः
of those unread in literature	अनधिगत-शास्त्राणाम्
of those following improper courses (of behaviour)	उन्मार्ग-गामिनाम्
by inattention to learning	शास्त्र-अननुष्ठानेन
he, distressed in mind	उद्विग्न-मनाः
trouble from an eye	चक्षुः-पीडा

Introduction to the Hitopadeśa - Part Two.

Words from the IGCSE vocabulary occur in the following story. Any closely related words are also noted:

अब्रवीत्	said
अस्ति	is
अहम्	I am (मम my, मया by me)
इदानीम्	now
इव	like, as if
उक्त (mfn)	said, spoken to, addressed
उवाच	he/she said
एक° (like तत् except neut. sing.)	one, a certain
एतत् (n)	this
एति	goes
च	and
चिन्तयति	thinks
-ज्ञ (mfn)	knower of
तत् (in a compound indicates any form of तत् e.g. तस्य)	that
तथा	just so
देव (m)	god, lord
नित्यम्	ever, always
पण्डित (mfn)	wise, learned
पुनः	again
महत् (mfn)	great
यत् (n), यः (m), या (f), (like तत्)	who, which
यतः	since
याति	goes
राजन् (m)	king
राजपुत्र (m)	prince
शक्नोति	is able (शक्यन्ते is able)
शृणोति	hears (श्रूयताम् polite imperative 'listen!)
स (m)	he
समर्थ (mfn)(+ 4th, 6th or 7th)	capable, fit for
सह (+ 3rd)	together with
हि	indeed, for

Part Two: King Sudarśana asks an assembly of the wise for help.

एतच्छिन्तयित्वा स राजा पण्डितसभां कारितवान् । राजोवाच ।

भो भोः पण्डिताः । श्रूयताम् । अस्ति कश्चिदेवंभूतो विद्वान्यो मम पुत्राणां नित्यमुन्मार्गगामिनामनधिगतशास्त्राणामिदानीं नीतिशास्त्रोपदेशेन पुनर्जन्म कारयितुं समर्थः ।

यतः । काचः काञ्चनसंसर्गाद्धत्ते मारकतीं द्युतिम् ।
तथा सत्संनिधानेन मूर्खो याति प्रवीणताम् ॥

उक्तं च । हीयते हि मतिस्तात हीनैः सह समागमात् ।
समैश्च समतामेति विशिष्टैश्च विशिष्टताम् ॥

अत्रान्तरे विष्णुशर्मनामा महापण्डितः सकलनीतिशास्त्रतत्त्वज्ञो बृहस्पतिरिवाब्रवीत् । देव । महाकुलसंभूता एते राजपुत्राः । तन्मया नीतिं ग्राहयितुं शक्यन्ते ।

सभा f	assembly	मूर्ख m	fool
कारितवान् m	he made (tavat-ending word)	प्रवीणता f	cleverness
एवंभूत mfn	of such a quality or nature; such	हीयते	is lowered
विद्वान् m	possessing wisdom	मति f	mind, thought
उन्मार्ग m	improper, or evil, ways	तात m	O son
गामिन् mfn	going or moving (in)	हीन mfn	low
शास्त्र m	scripture	समागम m	association (with)
अनधिगत mfn	unread	सम mfn	same
नीति f	moral conduct, political science	समता f	sameness, equality
उपदेश m	a teaching	विशिष्ट mfn	distinguished, special
जन्म n	birth, rebirth	विशिष्टता f	distinction
काच m	glass	अत्रान्तरे ind	hereupon, at this juncture
काञ्चन n	gold	सकल mfn	complete, all
संसर्ग m	association (with)	तत्त्व mfn	essence
धत्ते	acquires, gains	बृहस्पति m	name of deity, chief of prayers and devotion
मारकती f	emerald	कुल n	family
द्युति f	sheen, lustre	संभूत mfn	born
सत् n	the good	ग्राहयितुम्	to grasp (infinitive)
संनिधान m	proximity to		

Help with some samāsas:

by instruction in moral conduct	नीति-शास्त्र-उपदेशेन
regeneration	पुनर्-जन्म
of those wayward	उन्मार्ग-गामिनाम्
of those ignorant	अनधिगत-शास्त्राणाम्
because of association with gold	काञ्चन-संसर्गात्
by proximity to the good	सत्-संनिधानेन

conversant with the gist of all books on policy	सकल-नीति-शास्त्र-तत्त्व-ज्ञः
those born in a high family	महा-कुल-संभूताः

The old tiger and the traveller - Part One

Words from the IGCSE vocabulary occur in the following story. Any closely related words are also noted:

अपि also, even though

अब्रवीत् said

अयम् (m) this

अरण्य (n) forest

अस्ति is

आत्मन् (m) one's self

इदम् (n) this

उक्त (mfn) said, spoken to, addressed

उवाच he/she said

एक° (like तत् except neut. sing.) one, a certain

एतत् (n) this

एव only, indeed,

क (m) who? what?

किम् (n) what?

कुत्र where?

च and

चरति walks

जायते is born

जीवति lives

तत् (in a compound indicates any form of तत् e.g. तस्य) that

ततः after that, therefore, hence

तथा just so

तावत् for so long, meanwhile, now

तीर (n) bank, shore

तु but, now, verily

त्वम् you (1st case sing.)

न no, not

नर (m) man

पश्यति sees

भय (n) fear

मृत्यु (m) death

यत् (n), यः (m), या (f), (like तत्) who, which

यत्र where

वचन (n) statement, command

वदति says

वृद्ध (mfn) old, increased

व्याघ्र (m) tiger

शृणोति hears (शृणु listen!)

सरस् (n) lake

सर्वत्र everywhere

सुवर्ण (mfn) golden, gold

हस्त (m) hand

The old tiger and the traveller

Part One: An old tiger offers a golden bracelet to a passing traveller

अहमेकदा दक्षिणारण्ये चरन्नपश्यम् । एको वृद्धव्याघ्रः स्नातः कुशहस्तः सरस्तीरे ब्रूते । भो भोः पान्थाः । इदं सुवर्णकङ्कणं गृह्यताम् । तद्वचनमाकर्ण्य भयात्कोऽपि तत्पार्श्वं न भजते । ततो लोभाकृष्टेन केन चित्पान्थेनालोचितम् । भाग्येनैतत्संभवति । किं त्वस्मिन्नात्मसंदेहे प्रवृत्तिर्न विधेया । यतः

अनिष्टादिष्टलाभेऽपि न गतिर्जायते शुभा ।
यत्रास्ति विषसंसर्गोऽमृतं तदपि मृत्यवे ॥

किं तु सर्वत्रार्थार्जने प्रवृत्तिः संदेह एव । तथा चोक्तम् ।

न संशयमनारुह्य नरो भद्राणि पश्यति ।
संशयं पुनरारुह्य यदि जीवति पश्यति ॥

तन्निरूपयामि तावत् । प्रकाशं ब्रूते । कुत्र तव कङ्कणम् । व्याघ्रो हस्तं प्रसार्य दर्शयति । पान्थोऽवदत् । कथं मारात्मके त्वयि विश्वासः । व्याघ्र उवाच । शृणु रे पान्थ ।

Underlined Vocabulary

दक्षिण mfn	Southern	संदेह m	risk
चरन् m	he, walking	प्रवृत्ति f	activity
वृद्ध mfn	old	विधेय mfn	to be practised
व्याघ्र m	tiger	इष्ट mfn	desired
स्नात mfn	bathed	गति f	result
कुश m	kuśa grass	शुभ mfn	fortunate
सरस् n	lake	विष n	poison
तीर n	bank	संसर्ग m	association
पान्थ m	traveller पान्थाः vocative	अर्जन n	procuring
सुवर्ण mfn	golden	संशय m	doubt
कङ्कण n	bracelet	आरुह्य ind	having climbed
गृह्यताम्	let it be accepted	भद्र n	good thing
भय n	fear, danger	निरूपयति	investigate
पार्श्व n	vicinity	तावत् ind	a little
भजते	one encourages, cultivates	प्रकाश ind	aloud
लोभ m	greed	प्रसार्य ind	having stretched forth
आकृष्ट mfn	attracted	मारे mfn	killing / killer
आलोचित mfn	considered, reflected	आत्मक mfn	by nature
भाग्य n	good fortune	विश्वास m	confidence
संभवति	it arises		

Help with some samāsas:

in the Southern forest — दक्षिण-अरण्ये

an old tiger — वृद्ध-व्याघ्रः

with kuśa- grass in his paw — कुश-हस्तः

on the banks of a lake	सरस्-तीरे
golden bracelet	सुवर्ण-कङ्कणम्
his words	तत्-वचनम्
his proximity	तत्-पार्श्वम्
attracted by greed	लोभ-आकृष्टेन
personal risk	आत्म-संदेहे
In the acquisition of the desired	इष्ट-लोभे
association with poison	विष-संसर्गः
in the procuring of wealth	अर्थ-अर्जने
by nature a killer	मार-आत्मके

The old tiger and the traveller - Part Two

Words from the IGCSE vocabulary occur in the following story. Any closely related words are also noted:

अनेक (mfn) (like तत् except neut. sing.) many

अपि also, even though

अयम् (m) this

अष्ट (mfn) eight (अष्टविध eightfold)

अस्ति is

अहम् I am (मे me)

इति thus

इदानीम् now

उक्त (mfn) said, spoken to, addressed

एव only, indeed, exactly

क (m) who? what? (केन अपि by some)

कथम् how?

च and

तत् (in a compound indicates any form of तत् e.g. तस्य) that

ततः after that, therefore, hence

तत्र there

दान (n) gift

धर्म (m) righteousness, justice

धार्मिक (mfn) righteous, just

न no, not

पुत्र (m) son

भवत् you, Your Honour

भूमिः (f) ground (at the end of a samāsa may also mean 'object')

मनुष्य (m) man

मार्ग (m) road

मृत (mfn) dead

वृद्ध (mfn) old, increased

सत्य (n) truth

स्नान (n) bath / bathing

स्मरति remembers (स्मृत remembered, said)

Hitopadeśa: The old tiger and the traveller

Part Two: The tiger explains that he is a changed character and therefore not dangerous.

प्रागेव यौवनदशायामतिदुर्वृत्त आसम् । अनेकगोब्राह्मणमनुष्यवधान्मे पुत्रा अनेकशो मृता दाराश्च । सांप्रतं निर्वंशोऽस्मि । ततः केनापि धार्मिकेणाहमुपदिष्टः । दानधर्ममाचरतु भवानिति । तदुपदेशादिदानीमहं स्नानशीलो दाता वृद्धो गलितनखदन्तो दयावांश्च कथं न विश्वासभूमिः। उक्तं च।

> इज्याध्ययनदानानि तपः सत्यं क्षमा दमः ।
>
> अलोभ इति मार्गोऽयं धर्मस्याष्टविधः स्मृतः ॥
>
> तत्र पूर्वश्चतुर्वर्गो दम्भार्थमपि सेव्यते ।
>
> उत्तरश्च चतुर्वर्गो नामहात्मसु विद्यते ॥

Underlined Vocabulary

प्राक्	formerly	दन्त m	tooth
यौवन n	youthful	दयावत् mfn	pitiful
दशा f	state	विश्वास m	confidence
दुर्वृत्त mfn	wicked	इज्या f	sacrifice
गो f	cow	अध्ययन n	studying the Vedas
ब्राह्मण m	priest, Brahmin class	तपस् n	austerity, penance
वध m	slaughter	क्षमा f	fortitude
अनेकशः ind	in great numbers	दम m	patience, self restraint
दार m	wife	अलोभ m	contentment, moderation
सांप्रतम् ind	now	-विध mfn	- fold
निर्वंश m	without family	पूर्व mfn	former
उपदिष्ट mfn	advised	चतुर्वर्ग	four-fold class
आचरतु	may he practise	सेव्यते	is practised
उपदेश m	advice	दम्भ m	ostentation
शील n	practice	उत्तर mfn	latter
दातृ m	giver	न अमहात्मसु	(double negative used for emphasis) among the magnanimous
गलित mfn	decayed	विद्यते	is found
नख m	claw		

Help with some samāsas:

in a youthful state	यौवन-दशायाम्
excessively wicked	अति-दुर्-वृत्तः
through the slaughter of many cows, Brahmins and men	अनेक-गो-ब्राह्मण-मनुष्य-वधात्
duty of liberality	दान-धर्मम्
because of his advice	तद्-उपदेशात्
a practiser of ablutions	स्नान-शीलः

with decayed claws and teeth	गलित-नख-दन्तः
object of confidence	विश्वास-भूमिः
sacrifice, study, alms-giving	इज्या-अध्ययन-दानानि

The old tiger and the traveller - Part Three

Words from the IGCSE vocabulary occur in the following story. Any closely related words are also noted:

अतः hence

अत्र here

अपि also, even though

असौ (m) he

अस्ति is

इति thus

इदम् (n) this

उक्त (mfn) said, spoken to, addressed (उक्त्वा having spoken to)

उपगच्छति approaches (उपगम्य having approached)

एव only, indeed, exactly

कारण (n) cause, reason

काल (m) time

च and

जात (mfn) born, arisen

तत् (in a compound indicates any form of तत् e.g. तस्य) that

ततः after that, therefore, hence

तत्र there

त्वम् you (1st case sing.)

दान (n) gift

दृष्ट्वा having seen

देश (m) place, country, (proper place)

धर्म (m) righteousness, justice, law

धृत (mfn) held, seized

न no, not

पठति reads

पतति falls; flies (पतित fallen)

प्रविशति enters (प्राविष्ट entered)

महत (mfn) great

यत् (n) (like तत्) who, which

यथा .... तथा as .... so

यावत् .... तावत् as long as ... ...for so long

वदति says

व्याघ्र (m) tiger

शनैः शनैः gently

स (m) he (तेन by him, by that)

सरस् (n) lake

स्नान (n) bath (स्नत्वा having bathed)

स्मरति remembers (स्मृत remembered, considered as)

Hitopadeśa: The old tiger and the traveller

Part Three: The traveller follows the tiger's advice.

दातव्यमिति यद्दानं दीयतेऽनुपकारिणे ।

देशे काले च पात्रे च तद्दानं सात्त्विकं स्मृतम् ॥

तदत्र सरसि स्नात्वा सुवर्णकङ्कणमिदं प्रतिगृहाण । ततो जातविश्वासो यावदसौ सरः स्नातुं प्रविष्टस्तावदेव महापङ्के निमग्नः पलायितुमक्षमः । पङ्के पतितं दृष्ट्वा व्याघ्रोऽवदत् । अहह। महापङ्के पतितोऽसि । अतस्त्वामुत्थापयामि । इत्युक्त्वा शनैः शनैरुपगम्य तेन व्याघ्रेण धृतः स पान्थोऽचिन्तयत् ।

न धर्मशास्त्रं पठतीति कारणं न चापि वेदाध्ययनं दुरात्मनः ।

स्वभाव एवात्र तथातिरिच्यते यथा प्रकृत्या मधुरं गवां पयः ॥

The old tiger and the traveller - Part three

Underlined Vocabulary

दातव्य mfn	should be given	उत्थापयामि	I will lift
दीयते	is given	पान्थ m	traveller
अनुपकारिण् mfn	a non- assistant	शास्त्र n	scripture, book, teaching
पात्र n	a worthy recipient	वेद m	Veda
सात्त्विक mfn	virtuous	अध्ययन n	study, recitation
तदत्र ind	therefore	दुरात्मन् m	a villain
सुवर्णकङ्कण n	golden bracelet	स्वभाव m	innate nature
प्रतिगृहाण	accept (imperative)	अतिरिच्यते	it predominates
विश्वास m	confidence	प्रकृति f	nature, character (प्रकृत्या naturally)
पङ्क m	mud, quagmire	मधुर mfn	sweet
निमग्न mfn	sank	गो f	cow (गवाम् of a cow)
पलायितुम्	to escape	पयस् n	milk
अक्षमः	he was unable		
अहह ind	Ha!		

Help with some samāsas:

golden bracelet	सुवर्ण-कङ्कणम्
his confidence arisen	जात -विश्वासः
a great quagmire	महा-पङ्के
lawbook, scriptures	धर्म-शास्त्रम्

Hitopadeśa: The brahmin and his faithful ichneumon – Part One

Words from the IGCSE vocabulary occur in the following story. Any closely related words are also noted:

अत्र here

अथ then, now

अन्य (mfn) (like तत्) other, another

-अर्थ (mfn) for the sake of

अस्ति is

आगच्छति comes (आगत come, आगच्छत coming)

इदम् (n) this

उक्त (mfn) said, spoken to,

क (m) who? what? (कश्चित् someone)

करोति does, makes (कर्यतव्य should be done, कृत्वा having done)

कर्मन् (n) action

काल (m) time

किंतु but

कृत (+ 6th) for the sake of

गच्छति goes

गत (mfn) gone

च and

चिन्तयति thinks

चिर (n) for a long time

चेत् if

तत् (in a compound indicates any form of तत् e.g. तस्य) that

तथा just so

तद् then

ददाति gives (दातुम् to give)

न no, not

नाम by name

पिबति drinks

पुत्र (m) son

बालक (m) boy

यदि .... तर्हि if .... then

रक्षति protects, saves (रक्षा m. protection)

राजन् (m) king

श्रुत्वा having heard

स (m) he (तस्य his)

सत्वरम् quickly

स्नान (n) bath (स्नातुम् to bathe)

Hitopadeśa: The brahmin and his faithful ichneumon

Part one: A Brahmin is asked to perform a memorial ceremony by the king

अस्त्युज्जयिन्यां माठरो नाम ब्राह्मणः । तस्य ब्राह्मणी बालापत्यस्य रक्षार्थं ब्राह्मणमवस्थाप्य स्नातुं गता । अथ ब्राह्मणस्य कृते राज्ञः श्राद्धं दातुमाह्वानमागतम् । तच्छ्रुत्वा ब्राह्मणः सहजदारिद्र्यादचिन्तयत् । यदि सत्वरं न गच्छामि तदान्यः कश्चिच्छ्राद्धं ग्रहीष्यति । उक्तं च ।

आदानस्य प्रदानस्य कर्तव्यस्य च कर्मणः ।
क्षिप्रमक्रियमाणस्य कालः पिबति तद्रसम् ॥

किं तु बालकस्यात्र रक्षको नास्ति । तत्किं करोमि । यातु ।

चिरकालपालितमिमं पुत्रनिर्विशेषं नकुलं बालकरक्षार्थमवस्थाप्य गच्छामि । तथा कृत्वा स तत्र गतः ।

Underlined Vocabulary

उज्जयिनी mfn	Ujjayinī – name of a region	प्रदान n	giving, presentation of an offering, a gift
ब्राह्मण m /ब्राह्मणी f	Brahmin	क्षिप्र ind	immediately
बालापत्य n	little child	अक्रियमाण mfn	not being done
अवस्थाप्य ind	having left in charge	तद-रस m	the best part of that
श्राद्ध n	a ceremony for the benefit of a dead relative	रक्षक m	guard, protector
आह्वान n	invitation, summons	यातु ind	Be it as it may!
महज-दारिद्र्य n	poverty endured from birth, innate poverty	पालित mfn	kept, protected
ग्रहीष्यति	will receive	निर्विशेष mfn	no differently from
आदान n	taking (for one's self)	नकुल m	ichneumon (mongoose)*

* https://species.wikimedia.org/wiki/Herpestes_ichneumon

Help with some samāsas:

of (their) little child	बाल-अपत्यस्य
because of his natural poverty	महज-दारिद्र्यात्
kept for a long time	चिर-काल-पालितम्
for protection of the babe	बालक -रक्षा-अर्थम्

Hitopadeśa: The brahmin and his faithful ichneumon – Part Two

Words from the IGCSE vocabulary occur in the following story. Any closely related words are also noted:

अतः hence

अनन्तरम् straight away

अब्रवीत् said (ब्रवीमि I say)

अयम् (m) this (अनेन by this)

असौ (m) he

अहम् I am

इति thus

एव only, indeed, exactly

कृष्ण (mfn) black

क्रोध (m) anger

च and

ततः after that, therefore, hence

तिष्ठति stays, stands

दृष्ट (mfn) seen

दृष्ट्वा having seen

पश्यति sees

पाद (m) foot

पुत्र (m) son

बालक (m) boy

मुख (n) mouth, face

य (m) who, which

यथा .... तथा as .... so

यावत् .... तावत् as long as ...
...for so long (as soon as ... in the meantime)

व्यापादयति kills (व्यापादित (was) killed,
व्यापादितवत् killed)

स (m) he

समीपे/समीपम् (n) (+ 6th) near

सर्प (m) snake

The brahmin and his faithful ichneumon

Part two: The mongoose looks after the child

ततस्तेन नकुलेन बालकसमीपमागच्छता कृष्णसर्पो दृष्टो व्यापादितश्च ।
अथासौ नकुलो ब्राह्मणमायान्तमवलोक्य रक्तविलिप्तमुखपादः
सत्वरमुपागम्य तस्य चरणयोर्लुलोठ । ततोऽसौ ब्राह्मणस्तं तथाविधं
दृष्ट्वा मम पुत्रोऽनेन भक्षित इत्यवधार्य व्यापादितवान् । अनन्तरं
यावदसावुपसृत्य पश्यति ब्राह्मणस्तावद्बालकः सुस्थः सर्पश्च
व्यापादितस्तिष्ठति । ततस्तमुपकारकमेव नकुलं निरूप्य विभावितकृत्यः
संतप्तचेताः स परं विषादमगमत् । अतोऽहं ब्रवीमि ।

योऽर्थतत्त्वमविज्ञाय क्रोधस्यैव वशं गतः ।
स तथा तप्यते मुढो ब्राह्मणो नकुलाद्यथा ॥

The brahmin and his faithful ichneumon - Part two

Underlined Vocabulary

नकुल m	ichneumon (mongoose)	उपकारक m	a helper
आयान्त mfn	coming	निरूप्य ind	having perceived
अवलोक्य ind	having observed	विभावित-कृत्यmfn	an action which has been provoked
ब्राह्मण m	Brahmin	संतप्त mfn	grief-stricken
रक्त-विलिप्त-	smeared with blood	चेतस् n	mind, heart
उपागम्य ind	having approached	पर mfn	supreme, extreme
चरण m	foot	विषाद m	dejection
लुलोठ	he rolled (perfect tense)	अगमत्	filled with (lit. 'he went to')
असौ m	he	अर्थ-तत्त्व n	the true facts of a case
तथाविधं ind	being in such a state	विज्ञाय ind	not knowing
भक्षित mfn	eaten	वश m (+गम्)	falls under the power of
अवधार्य ind	having ascertained, concluding	तप्यते	is tormented
उपसृत्य ind	having come near	मूढ mfn	confused, foolish
सुस्थ mfn	healthy		

Help with some samāsas:

his face and paws smeared with blood	रक्त-विलिप्त-मुख-पादः
he whose action had been rashly provoked	विभावित-कृत्यः
he whose heart was grief-stricken	संतप्त-चेताः
the truth of a situation	अर्थ-तत्त्वम्

VERSE SET TEXT

The Bhagavad Gītā

The Bhagavad Gītā, which forms part of the great epic, the *Mahābhārata,* is one of the most famous and best-loved Sanskrit texts. Two armies, those of the Pāṇḍavas and the Kauravas, are on the battlefield preparing to fight. Arjuna, the champion of the Pāṇḍavas, is struck down with despair when he sees so many of his relatives and respected friends in the opposing army. He turns to his cousin and chariot driver, Kṛṣṇa, for advice. The Bhagavad Gītā is the conversation that then follows between Arjuna and Kṛṣṇa.

[Note to teacher: This passage, and the other set texts in this series of books, needs to be thoroughly prepared by the students with your help.]

PRESENTATION:

- The verse is given first in *sandhi* in the original form, followed by each word out of *sandhi* then an English translation
- There are many possible English translations – those appearing here are one version only
- There are also several published translations which give help with the detailed grammar
- Each verse is followed by a gloss of the more difficult words
- Compound words: TP = *tatpuruṣa* BV = *bahuvrīhi* DV = *dvandva* AV = *avyayībhāva*

अर्जुन उवाच

निहत्य धार्तराष्ट्रान् नः का प्रीतिः स्याज्जनार्दन।
पापमेवाश्रयेदस्मान्हत्वैतानाततायिनः ॥१॥३६॥

निहत्य । धार्तराष्ट्रान् । नः । का । प्रीतिः । स्यात् । जनार्दन ।
पापम् । एव । आश्रयेत् । अस्मान् । हत्वा । एतान् ।आततायिनः॥

(Arjuna said:)
1.36. O Janārdana (Kṛṣṇa), what satisfaction would there be for us, in striking down the sons of Dhṛtarāṣṭra? Guilt, indeed, would trouble us after killing these aggressors.

निहत्य	(gerund नि + √हन्) striking down, killing
धार्तराष्ट्रान्	(m. acc. pl.) the sons of धृतराष्ट्र
नः	(dat. or gen. pl.) to us
प्रीतिः	(f. nom. sg.) joy, pleasure
स्यात्	(3rd sg. optative act. √अस्) it should be, let it be
जनार्दन	(m. voc. sg.) Agitator of men (Kṛṣṇa) (from जन (man) + √अर्द् agitate, torment, move)
पापम्	(m. nom. sg.) evil, harm, trouble
आश्रयेत्	(3rd sg. optative act. आ + √श्रि) it should cling to, it should lean on, take hold of
हत्वा	(gerund √हन्) killing, having killed
एतान्	(m. acc. pl.) these
आततायिनः	(m. acc. pl.) having bows drawn (from आ + √तन्)

सञ्जय उवाच

एवमुक्त्वाऽर्जुनः सङ्ख्ये रथोपस्थ उपाविशत् ।
विसृज्य सशरं चापं शोकसंविग्नमानसः ॥१॥४७॥

एवम् । उक्त्वा । अर्जुनः । सङ्ख्ये । रथ-उपस्थ । उपाविशत् ।
विसृज्य । स-शरम् । चापम् । शोक-संविग्न-मानसः ॥

Sañjaya said:
1.47. Having spoken thus on the battlefield, Arjuna sat down on the seat of his chariot, casting aside his bow and arrows, his mind distracted by grief.

उक्त्वा	(gerund √वच्) speaking, having spoken
सङ्ख्ये	(n. loc. sg.) in the battle, challenge, conflict
उपस्थः	(m.) seat, stool
रथ-उपस्थे	[by sandhi] (m. loc. sg. TP) on the seat of the chariot
उपाविशत्	(3rd sg. imperfect. act. उप + आ + √विश्) sat down, settled upon
विसृज्य	(gerund वि + √सृज्) throwing down, casting aside
सशरम्	(n. acc. sg.) arrow
चापम्	(m/n. acc. sg.) bow
संविग्न	(ppp. सम् + √विज्) starting back, recoiling, overcome
मानसः	(m. nom. sg.) mind, heart, spirit
शोक-संविग्न-मानसः	(m. nom. sg. BV) whose heart was overcome by sorrow, with a heart overcome with sorrow

श्री भगवान् उवाच

क्लैब्यं मा स्म गमः पार्थ नैतत्त्वय्युपपद्यते ।
क्षुद्रं हृदयदौर्बल्यं त्यक्त्वोत्तिष्ठ परन्तप ॥२॥३॥

क्लैब्यम् । मा । स्म । गमः । पार्थ । न । एतत् । त्वयि । उपपद्यते
क्षुद्रम् । हृदय-दौर्बल्यम् । त्यक्त्वा । उत्तिष्ठ । परन्तप ॥

Kṛṣṇa said:
2.3. Do not give in to cowardice, O son of Pṛthā. It does not become thee. Abandoning this base weakness of heart, stand up, O tormentor of foes.

क्लैब्यम्	(n. acc. sg.) cowardice
स्म	indeed, in truth
गमः	(2nd sg. aorist subjunctive √गम्) you should undergo, partake of, entertain
पार्थ	(m. voc. sg.) O son of पृथा (Arjuna)
एतत्	(n. nom. sg.) this
त्वयि	(loc. sg.) in thee
उपपद्यते	(3rd sg. pr. indic. mid. उप + √पद्) it is suitable, possible, according to rule
क्षुद्रम्	(n. acc. sg.) base, low, despicable
हृदय	(n.) heart
दौर्बल्यम्	(n. acc. sg.) lack of strength, weakness, impotence
हृदय-दौर्बल्यम्	(n. acc. sg. TP) faintheartedness
त्यक्त्वा	(gerund √त्यज्) abandoning, having abandoned
उत्तिष्ठ	(2nd sg. imperative act. √स्था) stand up! arise!
परन्तप	Scorcher of foes (Arjuna)

वासांसि जीर्णानि यथा विहाय नवानि गृह्णाति नरोऽपराणि।
तथा शरीराणि विहाय जीर्णान्यन्यानि संयाति नवानि देही॥२॥२२॥

वासांसि । जीर्णानि । यथा । विहाय । नवानि । गृह्णाति । नरः । अपराणि
तथा । शरीराणि । विहाय । जीर्णानि । अन्यानि । संयाति । नवानि । देही

2.22. Just as a man, casting off old clothes puts on other new ones, so the embodied one, abandoning worn-out bodies, takes on others that are new.

वासांसि	(n. acc. pl.) garments, clothes
जीर्णानि	(n. acc. pl.) worn out, old
विहाय	(gerund वि + √हा) abandoning, casting away
नवानि	(n. acc. pl.) new
गृह्णाति	(3rd sg. pr. indic. act. √ग्रभ्) seizes, grasps, takes
अपराणि	(n. acc. pl.) others
शरीराणि	(n. acc. pl.) bodies
अन्यानि	(n. acc. pl.) others
संयाति	(3rd sg. pr. indic. act. सम् + √या) meets with, encounters
देही	(n. nom. sg.) the embodied, soul, self, आत्मन्

योगस्थः कुरु कर्माणि सङ्गं त्यक्त्वा धनञ्जय ।
सिद्ध्यसिद्ध्योः समो भूत्वा समत्वं योग उच्यते ॥२॥४८॥

योग-स्थः । कुरु । कर्माणि । सङ्गम् । त्यक्त्वा । धनञ्जय ।
सिद्धि-असिद्ध्योः । समः । भूत्वा । समत्वम् । योगः । उच्यते ॥

2.48. Fixed in Yoga, O Dhanañjaya, perform actions, giving up attachment, being unperturbed in success and failure; equanimity is called Yoga.

योग	(m.) Yoga, discipline, steadfastness
स्थः	(m. nom. sg. suffix) fixed, abiding in
योग-स्थः	(m. nom. sg. TP) fixed in Yoga, abiding in Yoga
कुरु	(2nd sg. imperative act. √कृ) do! make! perform!
कर्माणि	(n. acc. pl.) actions, deeds
सङ्गम्	(m. acc. sg.) attachment, adherence, clinging
त्यक्त्वा	(gerund √त्यज्) abandoning, having abandoned
धनञ्जय	(m. voc. sg.) O conqueror of wealth (Arjuna)
सिद्धि	(f.) success, attainment, fulfillment
असिद्धि	(f.) non-success, failure
सिद्धि-असिद्ध्योः	(f. loc., dual DV) in success and/or failure
समः	(m. nom. sg) same, equal, indifferent
भूत्वा	(gerund √भू) being, becoming, having become
समत्वम्	(m. nom. sg) equanimity, indifference, equableness
उच्यते	(3rd sg. pr. indic. passive √वच्) it is said, declared

प्रसादे सर्वदुःखानां हानिरस्योपजायते ।
प्रसन्नचेतसो ह्याशु बुद्धिः पर्यवतिष्ठते ॥२॥६५॥

प्रसादे । सर्व-दुःखानां । हानिः । अस्य । उपजायते ।
प्रसन्न-चेतसः । हि । आशु । बुद्धिः । पर्यवतिष्ठते ॥

2.65. When serenity of mind is reached, there is a cessation of all sorrows. Indeed, the intelligence of the peaceful-minded soon becomes steady.

प्रसादे	(m. loc. sg.)in tranquility, in peace
सर्व-दुःखानाम्	(n. gen. pl. TP) of all sorrows, misfortunes
हानिः	(f.nom. sg. from √हा leave) cessation, withdrawal
अस्य	(m. gen. sg.) of him/ it, his, its
उपजायते	(3rd sg. pr. indic. passive उप + √जन्) it is born, produced
प्रसन्न	(ppp. प्र + √सद्) clear, bright, tranquil, placid
चेतसः	(m. gen. sg.) of mind, thought, minded
प्रसन्न-चेतसः	(m. gen. sg. BV) of him whose mind is clear
आशु	(adv.) quickly, at once
बुद्धिः	(f.nom. sg.) intelligence, enlightenment, discrimination
पर्यवतिष्ठते	(3rd sg. pr. indic. mid. परि + अव + √स्था) becomes steady, stands

Chapter 3 v 19

तस्मादसक्तः सततं कार्यं कर्म समाचर ।
असक्तो ह्याचरन्कर्म परमाप्नोति पूरुषः ॥३॥१९॥

तस्मात् । असक्तः । सततम् । कार्यम् । कर्म । समाचर ।
असक्तः । हि । आचरन् । कर्म । परम् । आप्नोति । पूरुषः ॥

3.19. Therefore, always perform the actions which should be done without attachment; for, performing action without attachment man attains the Supreme.

असक्तः	(m. nom. sg. ppp. अ + √सञ्ज्) unattached
सततम्	(adv.) constantly, perpetually, always
कार्यम्	(n. acc. sg. gerundive √कृ) to be done, accomplished, duty, task
समाचर	(2nd sg. imperative act. सम्+ आ + √चर्) perform! act!
आचरन्	(m. nom. sg. pr. participle act. आ + √चर्) performing, acting, practicing
परम्	(m. acc. sg.) the highest, supreme
आप्नोति	(3rd sg. pr. indic. act. √आप्) attains, obtains, reaches

यद्यदाचरति श्रेष्ठस्तत्तदेवेतरो जनः ।
स यत्प्रमाणं कुरुते लोकस्तदनुवर्तते ॥३॥२१॥

यत् । यत् । आचरति । श्रेष्ठः । तत् । तत् । एव । इतरः । जनः ।
सः । यत् । प्रमाणम् । कुरुते । लोकः । तत् । अनुवर्तते ॥

3.21. Whatever a great man does, that alone other men do; whatever example he sets, people follow that.

आचरति	(3rd sg. pr. indic. act. आ + √चर्) does, behaves, practises
श्रेष्ठः	(m. nom. sg.) best, most splendid, most excellent
इतरः	(m. nom. sg.) the other, another, the rest
प्रमाणम्	(n. acc. sg. प्र + √मा) measure, scale, standard
कुरुते	(3rd sg. pr. indic. mid. √कृ) makes, sets
अनुवर्तते	(3rd sg. pr. indic. mid. अनु + √वृत्) follows

Chapter 3 v 30

मयि सर्वाणि कर्माणि संन्यस्याध्यात्मचेतसा ।
निराशीर्निर्ममो भूत्वा युध्यस्व विगतज्वरः ॥३॥३०॥

मयि । सर्वाणि । कर्माणि । संन्यस्य । अध्यात्म-चेतसा ।
निराशीः । निर्ममः । भूत्वा । युध्यस्व । विगत-ज्वरः ॥

3.30. Surrendering all actions to me, mind at rest in the Self, being free from expectation and selfish desire, freed from mental anguish, engage in battle!

संन्यस्य	(gerund सम् + नि + √अस्) relinquishing, entrusting, renouncing
अध्यात्म	(n.) Being or Supreme Spirit
चेतसा	(n. inst. sg.) by/with mind, thinking, heart
अध्यात्म-चेतसा	(n. inst. sg. TP) by meditating on the Supreme Spirit
निराशीः	(m. nom. sg.) not wishing for, free from desire
निर्ममः	(m. nom. sg.) indifferent to “mine”, to desire for possessions
भूत्वा	(gerund √भू) being, becoming, having become
युध्यस्व	(2nd sg. imperative mid. √युध्) fight! engage in battle
विगत	(ppp. वि + √गम्) gone away, departed, disappeared
ज्वरः	(m. nom. sg.) fever, grief
विगत-ज्वरः	(m. nom. sg. BV) one whose grief/fever has departed

श्रेयान्स्वधर्मो विगुणः परधर्मात्स्वनुष्ठितात् ।
स्वधर्मे निधनं श्रेयः परधर्मो भयावहः ॥३॥३५॥

श्रेयान् । स्व-धर्मः । विगुणः । पर-धर्मात् । सु-अनुष्ठितात् ।
स्व-धर्मे । निधनम् । श्रेयः । परधर्मः । भय-आवहः ॥

3.35. One's own duty, though imperfect, is better than the duty of another successfully performed. Better is death in one's own duty; the duty of another brings danger.

श्रेयान्	(m. nom. compar.) better, superior, preferable
स्व-धर्मः	(m. nom. sg.) one's own duty
विगुणः	(m. nom. sg.) deficient, imperfect, ineffective, unsuccessful
पर-धर्मात्	(m. abl. sg. TP) from duty of another
अनुष्ठितात्	(abl. ppp. अनु + √स्था) than done, practised, performed
स्व-धर्मे	(m. loc. sg.) in own duty
निधनम्	(m. nom. sg.) settling down, end, death
श्रेयः	(n. nom. sg. compar.) better, superior, preferable
परधर्मः	(m. nom. sg.) duty of another
आवहः	(from आ + √वह्) inviting, bringing
भय-आवहः	(m. nom. sg. TP) bringing fear

Chapter 4 v 10

वीतरागभयक्रोधा मन्मया मामुपाश्रिताः ।
बहवो ज्ञानतपसा पूता मद्भावमागताः ॥४॥१०॥

वीत-राग-भय-क्रोधाः । मद्-मयाः । माम् । उपाश्रिताः ।
बहवः । ज्ञान-तपसा । पूताः । मद्-भावम् । आगताः ॥

4.10. Freed from passion, fear and anger, at one with Me, relying on Me, purified by the fire of wisdom, many have attained My state of Being.

वीत	(ppp. वि + √इ) gone away, departed, disappeared
वीत-राग-भय-क्रोधाः	(m. nom. pl. BV) whose greed, fear and anger have disappeared
मद्-मयाः	(m. nom. pl.) absorbed in Me, thinking solely of Me
उपाश्रिताः	(m. nom. pl. ppp. उप +आ + √श्रि) resorting to, clinging to
ज्ञान-तपसा	(n. inst. sg. TP 6th) by the austerity of wisdom
पूताः	(m. nom. pl. ppp. √पू) purified, cleansed
मद्-भावम्	(m. acc. sg.) my state of being
आगताः	(m. nom. pl. ppp. आ + √गम्) come to, attained, reached

यस्य सर्वे समारम्भाः कामसङ्कल्पवर्जिताः ।
ज्ञानाग्निदग्धकर्माणं तमाहुः पण्डितं बुधाः ॥४॥१९॥

यस्य । सर्वे । समारम्भाः । काम-सङ्कल्प-वर्जिताः ।
ज्ञान-अग्नि-दग्ध-कर्माणम् । तम् । आहुः। पण्डितम् । बुधाः ॥

4.19. He whose undertakings are all devoid of desirous intentions, and whose deeds are all consumed in the fire of knowledge, him, the sages call wise.

समारम्भाः	(m. nom. pl. ppp. सम्+ आ + √रम्भ्) enterprises, undertakings
सङ्कल्प	(m.) purpose, aim
वर्जिताः	(m. nom. pl. ppp. √वृज्) twisted off, withheld, excluded
काम-सङ्कल्प-वर्जिताः	(m. nom. pl. BV) ones who have excluded desirous intentions
दग्ध	(ppp. √दह्) burned, consumed
आहुः	(3rd. pl. perfect acc. √अह्) they call, they designate, they say
बुधाः	(m. nom. pl.) the intelligent, the wise ones

Chapter 5 v 10

ब्रह्मण्याधाय कर्माणि सङ्गं त्यक्त्वा करोति यः ।
लिप्यते न स पापेन पद्मपत्रमिवाम्भसा ॥५॥१०॥

ब्रह्मणि । आधाय । कर्माणि । सङ्गम् । त्यक्त्वा । करोति । यः ।
लिप्यते । न । सः । पापेन । पद्म्-पत्रम् । इव । अम्भसा ॥

5.10. Dedicating his deeds to Brahman, abandoning attachment, he who acts is not defiled by sin any more than a lotus leaf by water.

आधाय	(gerund आ + √धा) placing, putting, having placed
सङ्गम्	(m. acc. sg.) attachment, adherence, clinging
त्यक्त्वा	(gerund √त्यज्) abandoning, having abandoned
लिप्यते	(3rd. sg. pr. passive √लिप्) is smeared, befouled, defiled
पद्म्-पत्रम्	(n. nom. sg. KD) lotus leaf
अम्भसा	(n. inst. sg.) by water

मया ततमिदं सर्वं जगदव्यक्तमूर्तिना ।
मत्स्थानि सर्वभूतानि न चाहं तेष्ववस्थितः ॥९॥४॥

मया । ततम् । इदम् । सर्वम् । जगत् । अव्यक्त-मूर्तिना ।
मत्-स्थानि । सर्व-भूतानि । न । च । अहम् । तेषु । अवस्थितः ॥

9.4. This entire universe is pervaded by Me in My unmanifested form; all beings rest in Me, but I am not contained in them.

ततम्	(n. nom. sg. ppp. √तन्) pervaded, stretched
जगत्	(n. nom. sg.) universe, world
अव्यक्त	(ppp. अ + वि + √अञ्ज्) unmanifest
मूर्तिना	(f. inst. sg. TP) by form, image
अव्यक्त-मूर्तिना	(f. inst. sg. BV) by me whose form is unmanifest
मत्-स्थानि	(n. nom. pl.) in Me abiding; situated in Me
अवस्थितः	(m. nom. sg.) standing; placed in, having its place or abode

Chapter 9 v 7

सर्वभूतानि कौन्तेय प्रकृतिं यान्ति मामिकाम् ।
कल्पक्षये पुनस्तानि कल्पादौ विसृजाम्यहम् ॥९॥७॥

सर्व-भूतानि । कौन्तेय । प्रकृतिम् । यान्ति । मामिकाम् ।
कल्प-क्षये । पुनर् । तानि । कल्पादौ । विसृजामि । अहम् ॥

9.7. All beings, O Kaunteya, go to My Nature at the end of a Kalpa*. I generate them again at the beginning of the next Kalpa.

मामिकाम्	(f. acc. sg.) My, Mine, My own
कल्प-क्षये	(m. loc. sg. TP) at the destruction of a Kalpa*
कल्प-आदौ	(m. loc. sg. TP) at the beginning of a Kalpa*
विसृजामि	(1st sg. pr. indic. act. वि + √सृज्) I send forth, create

*Kalpa – 1,000 yugas, a day of Brahmā

Chapter 9 v 26

पत्रं पुष्पं फलं तोयं यो मे भक्त्या प्रयच्छति ।
तदहं भक्त्युपहृतमश्नामि प्रयतात्मनः ॥९॥२६॥

पत्रम् । पुष्पम् । फलम् । तोयम् । यः । मे । भक्त्या । प्रयच्छति ।
तत् । अहम् । भक्ति-उपहृतम् । अश्नामि । प्रयत-आत्मनः ॥

9.26. Whoever offers to Me with love, a leaf, a flower, a fruit or water, I enjoy that offering from the faithful one whose heart is pure.

तोयम्	(n. acc. sg.) water
भक्त्या	(f. inst. sg) with devotion, with love
प्रयच्छति	(3rd sg. pr. indic. act. प्र + √यम्) offers, presents, goes toward
उपहृतम्	(n. acc. sg. ppp उप + √हृ) offered, presented
भक्ति-उपहृतम्	(n. acc. sg. TP) offering of devotion
अश्नामि	(1st sg. pr. indic. act. √अश्) I eat, partake of, accept
प्रयत	(m. ppp प्र + √यम्) pure, controlled, beautiful
प्रयत-आत्मनः	(m. abl. sg. BV) from him whose self is pure

यो मामजमनादिं च वेत्ति लोकमहेश्वरम् ।
असम्मूढः स मर्त्येषु सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥१०॥३॥

यः । माम् । अजम् । अनादिम् । च । वेत्ति । लोक-महा-ईश्वरम् ।
असम्मूढः । सः । मर्त्येषु । सर्व-पापैः । प्रमुच्यते ॥

10.3. He who knows Me as unborn and beginningless, the Great Lord of the worlds, he among mortals is undeluded and liberated from all evils.

अजम्	(m. acc. sg.) unborn, birthless
अनादिम्	(m. acc. sg.) beginningless, without beginning
वेत्ति	(3rd sg. pr. indic. act. √विद्) he knows
लोक-महा-ईश्वरम्	(m. acc. sg. TP) great lord of the world
असम्मूढः	(m. nom. sg. ppp. अ +सम् + √मुह्) undeluded, unconfused
मर्त्येषु	(m. loc. pl.) among mortals
सर्व-पापैः	(m. inst. pl.) by all evils, sins
प्रमुच्यते	(3rd sg. pr. indic. passive प्र + √मुच्) he is released, freed

Chapter 15 v 12

यदादित्यगतं तेजो जगद्भासयतेऽखिलम् ।
यच्चन्द्रमसि यच्चाग्नौ तत्तेजो विद्धि मामकम् ॥१५॥१२॥

यत् । आदित्य-गतम् । तेजः । जगत् । भासयते । अखिलम् ।
यत् । चन्द्रमसि । यत् । च । अग्नौ । तद् । तेजः । विद्धि । मामकम्॥

15.12. That brilliance which exists in the sun causes the whole world to shine; that which is in the moon as well as in fire – know that light to be Mine.

आदित्य-गतम्	(n. nom. sg. TP) proceeding from the sun
जगत्	(n. nom. sg.) universe, world
भासयते	(3rd sg. causative mid. √भास्) it illumines, it causes to shine
अखिलम्	(adv.) without a gap, completely
चन्द्रमसि	(m. loc. sg.) the moon
विद्धि	(2nd sg. imperative act. √विद्) know! be aware!
मामकम्	(m. acc. sg.) belonging to Me, Mine

अहङ्कारं बलं दर्पं कामं क्रोधं परिग्रहम् ।
विमुच्य निर्ममः शान्तो ब्रह्मभूयाय कल्पते ॥१८॥५३॥

अहङ्कारम् । बलम् । दर्पम् । कामम् । क्रोधम् । परिग्रहम् ।
विमुच्य । निर्ममः । शान्तः । ब्रह्म-भूयाय । कल्पते ॥

18.53. Having given up egoism, force, conceit, desire, anger, claim on property, free from selfishness and peaceful, he is fit for becoming Brahman.

अहङ्कारम्	(m. acc. sg.) egoism
दर्पम्	(m. acc. sg.) arrogance, pride, conceit
परिग्रहम्	(m. acc. sg.) grasping, taking hold of, possessing
विमुच्य	(gerund वि + √मुच्) relinquishing, abandoning
निर्ममः	(m. nom. sg.) indifferent to "mine", unselfish
भूयाय	(n. dat. sg.) to or for oneness with
ब्रह्म-भूयाय	(n. dat. sg.) to or for oneness with Brahman, for Brahman's being
कल्पते	(3rd sg. pr. indic. mid. √क्लृप्) he/one is fit (for), adapted

सर्वकर्माण्यपि सदा कुर्वाणो मद्व्यपाश्रयः ।
मत्प्रसादादवाप्नोति शाश्वतं पदमव्ययम् ॥१८॥५६॥

सर्व-कर्माणि । अपि । सदा । कुर्वाणः । मत्-व्यपाश्रयः ।
मत्-प्रसादात् । अवाप्नोति । शाश्वतम् । पदम् । अव्ययम् ॥

18.56. Trusting in Me, even performing all actions, by My grace he reaches the eternal unchanging Abode.

कुर्वाणः	(m. nom. sg. pr. participle mid. √कृ) doing, performing
मत्-व्यपाश्रयः	(m. nom. sg. मत् + वि +अप + आ + √कृ) trusting in Me, taking refuge in Me
मत्-प्रसादात्	(m. abl. sg.) from My grace, kindness, favor
अवाप्नोति	(3rd sg. pr. indic. act. अव + √आप्) one attains, obtains
शाश्वतम्	(n. acc. sg.) eternal, perpetual
पदम्	(n. acc. sg.) home, abode, standpoint, position